

A TITKOK GYŐZELME

VÉGEL LÁSZLÓ

Ady Endre: *A Minden-titkok verseiből*. Nyugat, Budapest, (1910)

Titokról szólni, annyi mint a jövő titkosírását megfejteni. A titok tehát nagy várakozás és még nagyobb bizonytalanságot jelent. Az egyik történelmi perc már elárulta gyermekét, a másik még nem ölelte magához. A titkot csak az tudja, aki szenvedélyesen tudja, hogy az övé a jövő, vagyis egy kisebbséghez tartozik, mert a többség nem érzékeli a titkot, sokszor ellenséges is iránta. S a titok még több is ennél: hangos kérdés és halk válasz. Aki kérdez, reméli, hogy a válasz majd megerősödik.

A Minden-titkok versei mintha erről a nagy titokról szóló eposz akarna lenni. Talán azért tűnik annak, mert a versek hangvételében van valami komor, biblikus ünnepélyesség és kaján csúfolódás, szecessziós fáradtság és paraszti gorombaság. Egy fáradt és elárult szubjektivitás egészséges és cinkos birkózása az istenekkel.

De rögtön meg kell mondani azt is, hogy kétféle titok létezik: az egyik a misztikusoké, a másik a küzdőké. Az első olyan, mintha az ember világ-szakadékból szemlélné az örök ismeretlent és megismerésének lehetetlensége az egyedüli biztató erő ebben a helyzetében. Egyedüli erő, de kiapadhatatlan. Itt minden csak vágyakozás, és minden megfoghatatlan. De lehetne így is mondani: itt minden több, mint megfogható, itt már minden a vágyakozás. „Mert Isten *nem* azt nézi — írja Eckehard mester —, *milyenek cselekedeteink, hanem egyedül azt, milyen a szeretetünk, ábítatunk és szándékunk cselekedeteinkben. Hiszen neki nem fontosak a mi cselekedeteink, hanem csak szándékaink cselekedeteinkben és az, hogy mindenben őt tartsuk szem előtt.*” A misztikusok titka tehát egy és oszthatatlan: az egyanyagú Minden. S boldog az ember Eckehard sötét ege alatt, amikor még a titok ennyire naiv és szent dolog. Naiv, mert az ember individuális ügynek tartja a titkát, úgy látja, mint a saját tulajdonát és feloldozóját; szent, mert ezt a naivitást el is dobja magától, fel is áldozza magát a titoknak. Az identitás még szentséget jelent és büntelenséget.

S ha a titoknak erre a naiv, misztikus felfogására gondolunk, ak-

kor érezzük csak igazából, miért kell a küzdőnek alkudoznia az Istennel. A misztikusok titka csodálatos, mert nem muszáj megismerni. Ám a küzdők titka nem ezen az elérhetetlen földön virágozik ki, hanem ott, ahol az ész és az akarat remél. A közdők titka nem azonosul boldogan a Mindennel, hanem szembekerül vele. Ez a Minden-vágy, „kapzsiság” lesz az, amely elemezni, részletezni és felbontani kívánja a titkot, keresi annak legkisebb alkotóelemét. *A Minden-Titkok verseiben* ezek az „elemek” az Isten, a szerelem, a szomorúság, a magyarság, a dicsőség, az élet-halál kérdései. De a Mindenben nincs harmónia, a részek feleselnek egymással. A küzdők titka ennél fogva mindig apokaliptikus, melyen János jelenségeinek hangulata uralkodik. *„Valaha minden arc magáért / Vívott szörnyűséges harcot / És állanak rab elleneként / Egymással szemben most az arcok.”* (Az idegen arcok).

A küzdők titka tehát titkosabb, mint a misztikusoké, mert az első az identitás öntudatlan elnyerése és boldog elvesztése, a második pedig az identitásért vívott küzdelmes harc, amelyben maga a küzdés válik küldetéses titokká. Ott titokzatossá, megfoghatatlanná és misztikussá lesz minden, ami *odakinn* van, és ez békét teremt *odabenn* — itt az *odabenn* háborog, *odakinn* pedig minden összekeveredik. *„Minden titok e nagy világon / S az Isten is, ha van / És én vagyok a titok titka, / Szegény hajsolt magam.”* (Hízrek hitetlenül Istenben).

A Minden-titkok versei a küzdés nagy lelkitérképe. Ismeretlen itt minden út, minden viadal, ismeretlen az élet és a halál, a szerelem és a dicsőség, a szomorúság és a nemzeti lét, de mindezt el kell fogadni, minden úton el kell indulni, és egyikről sem szabad visszafordulni, még akkor sem, ha nem tudni, melyik hová vezet. A század arcáról lehullott a szép maszk: a racionalizmus, de ne féljünk attól, ami eljő ezután. *A Minden-titkok versei* rendszerbe foglalják azokat a kérdéseket, amelyeket immár csak egy túlfeszített individualizmussal lehet érzékelni. Azzal az individualizmussal, amely az emberiség emlékezete akar lenni oly módon, hogy saját magát feszíti szét, mint egy hálót, hogy ezzel fogja össze a világ széthulló kérdéseit. S így szétfeszítetten értelmezi a sorsát, amelyet ekiképpen vallat: *„Mutassátok meg a Nincsenből / Nincsenbe futót, / Célhoz sohse érőt.”* (Az egyenes csillag).

Ez az individualizmus a titok-tengerrel vállalta a Semmit és a Mindent. Titok, Minden és Semmi! Az ifjú Minden, a Titok-dárda és a Halál szíve — e verseskötetben többek, mint szimbólumok: a

lélek alapvető formáját jelentik. S ez a lélek csak így, ebben a formában tud kiteljesedni és így meri hirdetni: „*S fogaim nem vacognak többé, / Mert elhagyott a félelem.*” (Elhagyott a félelem) S így, ebben a formában meri meghirdetni a huszadik század egyik legnagyobb kalandját, az aggodás, a szomorúság egzisztenciáját: „*Most már elhagyom az Istent is, / Mert elhagyott a félelem.*” (Elhagyott a félelem) Ez a lelkiforma már szabad, mert meri vállalni a paradoxont is: „*Hiszek hitetlenül az Istenben.*” Alkuszik: *Sokat kellett ráfizetni, / Uram-Isten, / Magamnak nem maradt semmi: / Ráment mind a kamatokra.*” (Isten drága pénze) Vádolja az identitás elvesztését: „*Ha nem fogna az iszap / S ha önmagam: önmagam / Lehetnék.*” (Mindent másképpen szeretnék) S teszi mindezt annak tudatában, hogy: „*Minden titok e nagy világon / S az Isten is, ha van / És én vagyok a titkok titka,*” (Hiszek hitetlenül az Istenben).

A Minden-titok verseinek ez a kozmikus növesztett individualizmusa vált abszolútummá, a titkok alapjává. Minden transzcendencia az Én-be szorult, ott van minden rejtelem, minden titok. S ez az individualizmus azért kozmikus, mert megszűnése pillanatában mutatkozik meg. A transzcendencia benn van a lélekben, és ha önmagára mutat, önmaga is transzcendens lesz, s ekkor még az isteni lény is e belső transzcendencia egyszerű függvénye lesz. De az individualizmus megszűnése, az önmagát transzcendentáló lélek nem harmonikus módon azonosul a világgal. Megszűnése: vihar. A küzdő lelke beleolvad a végtelenben, és közben a végtelen lesz maga a vihar. Úgy tűnik, a kör bezárult: a titokból nincs kivezető út, mert mindent átfogó univerzális jelenséggé vált. A küzdés dialektikus logikája megszerezte önmaga premisszáit.

A Minden-titkok verseinek ez az univerzalista titok-látása teremti meg a kötet tökéletes szerkezeti egységét. A barokkos nyelvi részletek mögött ez a gondolat szerkeszt precíz geometrikus formákat. Ebben a vonatkozásban pedig az individualizmus kétértelmű: jelenti önmagát és önmaga felülmúlását is. Saját félelmei, gondoljai, megtöretése egyben a világ gondolja, félelme és megtöretése. Egy lélek arcképe, amely a világ arcképével azonos. A világ itt egy hajó az én tengerében, amely érzi „kapzsisága” büntetését, mert önmagát, a legfőbb titkot akarta megismerni. S mert a büntetése fáj, és újabb kínzó kérdéseket vet fel, a hajó egyre kétségbeesettebben hánykolódik a viharzó titok-tengerben, abban a viharban, melyet önmaga teremtett. Önnön ősokának tudatában bonnyolódik le ez az utazás, amelyben az Én tudja, ha a világ össze-

dől, ha a hajó elsüllyed, a roncsok alatt egy rettenhetetlent találnak. A *Feltámadás szomorúsága* ennek a rettenthetetlenségnek az elégiáját énekli.

Nagy út ez, amelynek nem látjuk a végét. *A Minden-titkok versei* szüntelenül felfedező útra készít fel bennünket. Arra az útra, amely befelé irányul és arra biztat, hogy lássuk magunkat, a saját nyugtalanságunkat, az Istentől megszabadított kapzsiságunkat. A forradalmi Erősz szólal meg e versekben, a küzdés kiskátéját kapjuk meg a könyvben. Ebből megtanulhatjuk: csak a teljes alámerülés tételezi a felmerülést, csak az Én túlragyogásában ismerjük fel a meglevőt. A legnagyobb felismerés: a titok bennünk van, megnyílt tehát a reménység arra, hogy odakinn is legyen. Mert így még reménykedhetünk abban, hogy odakinn is felfedezünk valamit, ami nélkül nem lehet élni. A titkok világitanak az adottak zűrzavarában, és éppen ezért a titok-filozófiának ez lenne a mélyértelmű jelentése:

Örök, ősi Idő
Hajtotta ki [csillagomat] a Térbe
Az Okokat keresi ott:
Az Isten sem kerülhet
Utána sem élébe

(Az egyenes csillag)

A HALÁL KÖNYVE

BORDÁS GYÖZŐ

Ady Endre: *A menekülő Élet*, Nyugat, Budapest, 1912

A kezünkben levő Ady-kötet, *A menekülő Élet* jobb megértéséhez két tényt kell megállapítanunk. Az egyik, hogy még nincs oly messze az az idő, amikor a dekadencia irodalmi világjelenség volt, a másik pedig, hogy századunknak eddig eltelt tucatnyi évében elsősorban és legfőképpen a költészet gazdagodott új formával és tartalommal egyaránt.